

АНОТАЦІЯ

Суптелю О. С. Постіндустріальні трансформації міста Харкова: суспільно-географічні аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 – Науки про Землю (Галузь знань 10 – Природничі науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021.

Робота присвячена встановленню просторово-часових особливостей та механізмів постіндустріальних трансформацій міста Харкова, дослідженню просторових та морфологічних змін публічних міських просторів Харкова, виявленню проблем функціонування та ефективного трансформування міста, обґрунтуванню перспектив подальшого успішного трансформування в контексті постіндустріального розвитку.

У роботі розкрито теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження постіндустріальних трансформацій міст на основі аналізу зарубіжних та вітчизняних досліджень процесів постіндустріальних трансформації міст та міських просторів, зокрема сформовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження, який розкриває сутність понять «постіндустріальний розвиток», «постіндустріальні трансформації», «міська соціогеосистема», «індустріальна спадщина», «джентрифікація», «ренновація», «ревіталізація», «деіндустріалізація», «терціалізація»; обґрунтовано передумови та фактори розвитку і трансформацій міст; розкрито зміст основних просторово-соціальних процесів періоду постіндустріальних перетворень міст; обґрунтовано основні етапи геоісторії та розвитку міст у контексті концепції постіндустріального розвитку суспільства.

Обґрунтовано методологію суспільно-географічного дослідження постіндустріальних трансформацій міст, що базується на основі

комплексного та міждисциплінарного підходу та включає в себе основні методологічні засади географічного, системного, синергетичного, історичного підходів, а також комплексу філософських, загальнонаукових, конкретнонаукових та спеціальних методів. Особливу роль відведено комплексу математико-статистичних та соціологічних методів, методу ретроспективного аналізу, методу SWOT-аналізу, методу моделювання траєкторії розвитку міської соціогеосистеми.

Проаналізовано передумови постіндустріальних трансформацій міста Харкова. Найбільшого значення мають групи політичних та економічних передумов, що визначали вектор розвитку міста протягом усього досліджуваного періоду. Розглядаючи розвиток міста з позиції концепції хвилевого розвитку та технологічних укладів, на кожному з етапів (доіндустріальному, індустріальному, перехідному до постіндустріального) було встановлено найбільш значимі економічні, соціальні та політичні події, що вплинули на характер перебігу сучасних постіндустріальних трансформацій міста Харкова.

З позиції постіндустріального переходу ґрунтовно проаналізовано географічне положення міста Харкова; проведено SWOT-аналіз економіко-географічного положення міста Харкова та розкрито його результати. Проведений ретроспективний аналіз розвитку та функціонування міста дозволив ідентифікувати чотири періоди розвитку міської соціогеосистеми Харкова: доіндустріальний, перехідний до індустріального, індустріальний, перехідний до постіндустріального, встановити провідні функції міста та визначити історичні маркери переходу між періодами розвитку.

Проведено просторово-часовий аналіз демографічного, економічного, соціального та просторового розвитку міста Харкова. Встановлено основні тренди розвитку міської соціогеосистеми Харкова за досліджуваний період (1991-2019 роки). Проаналізовано значення та вплив наявної індустріальної спадщини міста на сучасні постіндустріальні трансформації та встановлено

перспективні напрямки повторного залученні об'єктів індустріальної спадщини міста.

Розкрито основні аспекти функціонально-просторового зонування міста Харкова в період постіндустріальних трансформацій. Визначено основні тренди морфологічного розвитку території міста на основі аналізу існуючого генерального плану та результатів польового морфологічного дослідження. Визначено основні напрямки постіндустріальних трансформацій функціональних зон та публічних просторів міста Харкова. Підтверджено тенденції до мозаїчності та фрагментованості міського простору, накладання функцій міста та трансформування міських просторів відповідного до засад концепції нового урбанізму та людиноцентризму.

Детально досліджено та проаналізовано прояви постіндустріальних трансформацій у міському просторі Харкова. Виявлено існуючі та перспективні об'єкти і зони джентрифікації та ревіталізації в місті Харкові, як такому, що прагне постіндустріального розвитку. Проведено соціологічне дослідження щодо перцепційного сприйняття резидентів міста міських просторів, їх ставлення до умов проживання в місті та комфортності міста, міської ідентичності, визначення основних проблем розвитку міста та обґрунтування перспективних трансформацій, встановлення готовності місцевих жителів до участі в міській політиці та змінах міського середовища на засадах партисипативного управління.

Розглядаючи місто як середовище взаємодії місцевого населення, міської влади та бізнесу, проаналізовано ефективність міської іміджевої політики на основі контент-аналізу ЗМІ та інших публікацій, системи електронних петицій від громадян та перцепційного сприйняття мешканцями міста Харкова загалом та окремого району (Індустріального). Визначено проблеми та перспективи брендингу міста, місцевої та зовнішньої іміджевої політики, запропоновано напрямки підвищення ефективності міської іміджевої політики.

На основі статистичних даних щодо рівня соціально-економічного розвитку міста Харкова, досліджено траєкторію розвитку та особливостей трансформування міської соціогеосистеми Харкова в період 1991-2019 роки та визначено періоди стабільного та нестабільного соціально-економічного розвитку. Ґрунтуючись на результатах проведеного факторного аналізу встановлено групи факторів, які мали найбільший вплив на перебіг трансформацій міської соціогеосистеми Харкова, головним чином це фактори структури трудових ресурсів, демографічного розвитку міста та економічні показники розвитку та функціонування міста Харкова, останні підкреслюють інтенсивність процесів терціалізації в місті.

На основі проведеного суспільно-географічного аналізу виявлено проблеми та перспективи подальшого розвитку міста Харкова в умовах переходу до постіндустріального розвитку, створено «дерево цілей» та запропоновані заходи щодо покращення ефективності функціонування міських просторів та підвищення привабливості міста в період постіндустріального переходу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі:

вперше:

- встановлено та обґрунтовано фактори постіндустріальних трансформацій міста Харкова та виявлено силу їхнього впливу в окремі періоди;
- виконано моделювання траєкторії розвитку міста Харкова із визначенням і обґрунтуванням точок біфуркації за досліджуваний період;
- досліджено ставлення населення до тенденцій перетворення міського простору, перцепційне бачення території міста та окремих DESTИНАЦІЙ, готовність до партисепативного управління містом Харковом;

удосконалено:

- поняттєво-термінологічний апарат дослідження постіндустріальних трансформацій міста за рахунок авторського визначення поняття «постіндустріальний розвиток міста»;
- періодизацію розвитку та функціонування міста Харкова; встановлено основні етапи постіндустріального переходу;
- методику суспільно-географічного дослідження постіндустріальних трансформацій міста Харкова, зокрема за рахунок мультидисциплінарного підходу при застосуванні суспільно-географічних, математико-статистичних, соціологічних методів, просторового та морфологічного аналізу.

отримали подальший розвиток:

- суспільно-географічне дослідження просторово-часових особливостей функціонування, розвитку та трансформування міста Харкова, його населення та міського середовища;
- виявлення проблем, визначення перспектив постіндустріальних трансформацій міста Харкова з позиції суспільної географії.

Ключові слова: місто, постіндустріальні трансформації, постіндустріальний розвиток, міська соціогеосистема, індустріальна спадщина, джентрифікація, ревіталізація, терціалізація, іміджева політика, брендинг міста, траєкторія розвитку, перцепція, Харків.